

Kesit Akademi Dergisi

The Journal of Kesit Academy

ISSN: 2149 - 9225

Yıl: 3, Sayı: 11, Aralık 2017, s. 173-183

Yrd. Doç. Dr. Burak GÖKBULUT

Yakın Doğu Üniversitesi, Fen ve Edebiyat Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü

burak.gokbulut@neu.edu.tr, orcid.org/0000-0003-3968-9207

Yrd. Doç. Dr. Mustafa YENİASIR

Yakın Doğu Üniversitesi, Atatürk Eğitim Fakültesi, Türkçe Öğretmenliği Bölümü

mustafa.yeniasir@neu.edu.tr, orcid.org/0000-0002-9196-1805

NEVZAT YALÇIN'IN "EN ESKİ EN UZAK" ADLI ESERİ ÜZERİNE FOLKLORİK BİR İNCELEME*

Özet

Kıbrıs Türk Edebiyatında anı ile ilgili birçok eser yayınlanmıştır. Anı eserleri içerisinde, yayınlanan ilk kitap, "Kıbrıslı zade Binbaşı Osman Bey Anıları ya da 19. Yüzyıl'da Doğu'da İngilizler" adıyla 1887'de basılan Kıbrıslı zade Binbaşı Osman Bey'in kitabıdır.

Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyetinde yapılan çalışmalara bakıldığında maalesef anı eserleriyle ilgili çok fazla inceleme olmadığı görülmektedir. Anı türünde verilen eserler geçmiş dönemlerdeki tarihî, sosyal ve kültürel olayların birer aynası niteliğindedir ve bize o dönemler hakkında çok önemli bilgiler vermektedir. Bu yüzden söz konusu eserlerin dikkatle incelenmesi ve bu eserlere büyük önem verilmesi gerekmektedir.

*Bu çalışma 8-9 Kasım 2012 tarihlerinde İstanbul'da düzenlemiş olan XXIII. Uluslararası KIBATEK Anı Edebiyatı Sempozyumunda sunulmuş ve sınırlı sayıda basılan bildiri kitabında yayınlanmıştır. Makale, adı geçen bildirinin gözden geçirilmiş ve genişletilmiş şeklidir.

Nevzat Yalçın'ın "En Eski En Uzak" adlı eseri de kültürel ve sosyal yönlerden değerlendirildiğinde Kıbrıs Türklerinin yaşamına ışık tuttuğu görülmektedir. Bundan dolayı Kıbrıs Türk Edebiyatında, bunun gibi anı türünde yazılan eserlerin tamamı incelenip içerisindeki unsurlarla bir sonuca gidildiğinde Kıbrıs Türk tarihi, kültürel ve sosyal yapısı daha belirgin olarak ortaya çıkacak ve karanlık birçok nokta aydınlatılacaktır.

Anahtar Kelimeler: Anı eserleri, Nevzat Yalçın, Kıbrıs Türk Edebiyatı, Poli kasabası, Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti.

FOLKLORIC EXAMINATION ON "THE OLDEST THE FARTHEST" BY NEVZAT YALÇIN

Abstract

Several memoirs have been published in Cypriot Turkish Literature. The first memoir to be published was the book by Kıbrıslı zade Binbaşı Osman Bey which was published in 1887 with the title "Memoirs of Kıbrıslı zade Binbaşı Osman Bey or English in East at 19th Century"

An examination of the studies conducted in Turkish Republic of Northern Cyprus shows that, unfortunately, there are not many examinations on memoirs. The works in the type of memoir act as mirrors of historical, social and cultural events in the past and give essential information to us about those periods. For this reason, it is critical that these books are carefully examined and these books are given importance.

A cultural and social evaluation of the book by Nevzat Yalçın titled "the oldest and farthest" shows that it sheds light to the lives of Cypriot Turks. For this reason, when all memoir-type books in Cypriot Turkish literature are examined and a conclusion is reached with the elements in these books, the historical, cultural and social structure of Cypriot Turks will come to light more clearly and several dark points will be illuminated.

Keywords: Memoirs, Nevzat Yalçın, Cypriot Turkish Literature, Poli Town, Turkish Republic of Northern Cyprus.

GİRİŞ

Kıbrıs Türk Edebiyatında anı türü üzerinde hazırlanmış birçok çalışma vardır. Araştırmacı Meryem Yıldız'ın tespitlerine göre 1887-2012 tarihleri arasında yayınlanan 88 anı kitabı vardır. Sözünü ettiğimiz eserler içerisinde, yayınlanan ilk anı kitabı,

"Kıbrıslı zade Binbaşı Osman Bey Anılarına da 19. Yüzyıl'da Doğu'da İngilizler" adıyla 1887'de basılan Kıbrıslı zade Binbaşı Osman Bey'in eseridir (Yıldız 2013: 54). 2013'den günümüze anı eserleri yayınlanmaya devam edilmiştir. İsmail Bozkurt'un Zirköy'den Mermertepe'ye Kıbrıs'ta Direniş ve Mücahitlik Yılları (1 Nisan 1955 -1968 Baharı) adlı kitabı KKTC'de yayınlanan son anı kitabıdır. İsmail Bozkurt, bu anı kitabında 1955-1968 arası dönemde Kıbrıs Türklerinin gerçekleştirdiği direniş ve mücadeleyi anlatmaktadır. Yazar, 20 Temmuz 1974'teki Kıbrıs Türk Barış Harekâtı'na kadar olan dönemde etkin bir şekilde mücadele veren Kıbrıs Türklerinin kurduğu Türk Mukavemet Teşkilatı'nı (TMT) ve bu çerçevede o yıllarda yaşadıklarını ortaya koymaktadır (Bozkurt 2017).

Bu eserlerin yanında dikkat çeken bir diğ er anı eseri de yine yazara ait olan "Daha Yeni Daha Yakın" isimli kitaptır (Yalçın 1991). Yazar *En Eski En Uzak* çalışmasında üç yaşından ilkököl çağına sonuna kadar olan dönemi anlatırken bu kitapta ortaokul ve lise anılarını anlatmaktadır. Ancak bu kitabında da *En Eski En Uzak* kitabıyla ve eski yıllarla bağlantılar kurduğunu şu sözlerle anlatmaktadır:

"Elinizdeki kitap, daha sonraki çağın, yani ortaokul ve lise çağının anılarıdır; ama insan, bıçakla keser gibi iki çağı birbirinden ayıramıyor. Bu nedenle, ilk sayfalarda bir 'geriye dönüş' var. Hani, yola çıktıktan sonra, şunu da alayım diyerek, unuttuklarımızı almak için telaşla geriye döndüğümüz zamanlar olur. Onun gibi işte..." (Yalçın 1991: 6).

Bu türde verilen eserler geçmiş dönemlerdeki tarihî, sosyal ve kültürel olayların birer aynası niteliğindedir ve bize o dönemler hakkında çok önemli bilgiler vermektedirler. Hatta bazen tarih eserlerinde bulunamayan birçok değerli bilgiler bu çalışmalarda bulunabilir. Özellikle de büyük savaşlar ve buhranlar geçirmiş ülkelerin yok olan veya eksilen yazılı kaynakları ve arşivleri dolayısıyla karanlık kalan noktaları belki bir nebze de olsa bu anı eserleriyle aydınlanabilir. Tabii ki bunlar kişinin kendine ait bilgileri olduğu için tam anlamıyla tarihî birer kaynak olarak kabul edilmeyebilirler. Yazara da çalışmasında dediği gibi "Bu kitap, her şeyden önce benim kişisel anılarımdır. Ondan sonra biraz tarih, biraz sosyoloji ve genel işleniş ile edebiyattır" (Yalçın 1988: 5). Fakat bunlar kişisel anılar olsa da bu çalışmalarda değerlendirmeye alınıp bir milletin tarihî, sosyal ve kültürel hayatına ışık tutması sağlanabilir. Bu çalışmada "En Eski En Uzak" adlı eser kültürel ve sosyal yönlerden değerlendirilerek; Kıbrıs'ın sosyal; kültürel tarihine ışık tutmaya çalışılmıştır.

İNCELEME

Nevzat Yalçın'ın kitabının "Önsöz"ünde belirttiği gibi kendisi bu eserde önemli olayları saptamak ve belirtmek çabasında değildir. Yazar kitabıyla ilgili şöyle demektedir:

"Orada anılarımı bir sohbet havası ve dili ile okuyucuya anlattım. *En Eski En Uzak*, çocukluk yıllarımı, o günlerin içinde geçtiği ortamı benimle paylaşan diğer çocukların da anılarıdır. Kıbrıs'ın Poli köyünde, yarım yüzyıl önceki geçmişe benimle ortak olan o çocuklar, orada kendilerini de bulacaklar. Sözün kısası, yazdıklarım biraz da hemşehrilerim içindir." (Yalçın 1988: 5)

Kitabın "Önsöz"ünün hemen ardından bir şiirle okuyucuyu karşılayan yazarın burada verdiği şiirin ilk kıtası şöyledir:

Bahçemizde birileri var anacağım, çabuk

Perde aralığından bak, alacakaranlıkta.

Oraya değil anacağım, buraya bak, şu köşeye...

İğde ağacının altındaki esmer çocuk

Ve elinden tutan buğday benizli genç kadın. (Yalçın 1988: 7)

Bu ilk kıtaların ardından "Bak, sen de puslanıyorsun şimdi iyiden,/ Bense deminki kadar açık seçik değilim./ Kim astı penceremize bu tül perdeyi, kim,/ Nedir bu ansızın bahçemizi örten bulut?" (Yalçın 1988: 7-8) diyerek anıların tozlu kapısını aralamakta ve çocukluk anılarıyla kitabına başlamaktadır.

1926 yılında doğmuş olan yazar, eserinde çocukluk yıllarından başlayarak anılarını anlatmaya başlamaktadır. Yazar, kitabına hafızasındaki "ilk hatıralar" ile başlar. Yazarın anılarıyla ilgili ilk hatırlayabildiği şey ise ablası ve abisidir. Yazar bu ilk hatırasıyla ilgili şunları söyler: "Kırmızı renkli kazağı ile ağabeyim Arif ve ablam Mümine, galiba ilk göz ağrılarımdır. İkisi de kızamıktan ölmüşler. Ve nedense, onları hep aynı çerçeve içinde, hep aynı yerde, bizim hanaya çıkan merdivenin altında el ele tutuşmuş görürüm... Bu uzak anımın ne zaman ötesini zorlasam, beynimin, o 'yasak çığ'ın sert ve karanlık duvarı karşısında sarsıldığını duyarım. Hafızanın ilk uyanışıdır bu" (Yalçın 1988: 9). Yazarın ikinci hatırası ise babasının, onu elinden tutup evden epey uzak olan kendi bahçelerine götürdüğü anlardır. Yazar bununla ilgili "Nedense bu gidişleri, köyden çıkarken dereye inen toprak yolun hep aynı yerinde, soluk bir resim gibi anımsıyorum." demektedir (Yalçın 1988: 10). Yazarın hafızasının bir köşesinde yer etmiş bu ilk ve değerli hatıralarıyla birlikte anılar içerisinde ilerlemeye başlanır. Bu ilerleyiş gayet akıcı ve yalındır. Yazarın, okuyucuyu sıkmayan ve okuyucuyu eserin içine çeken bir üslubu vardır.

Eserde, yazarın anıları arasında geçen sosyal ve kültürel unsurlar, gerçekten değerli ve ilgi çekicidir. Eserde o dönemdeki (özellikle yazarın anılarının geçtiği Poli ve civarı) Türklerle Rumların ilişkileri, kültürel etkileşimleri, meslekler, tarımsal faaliyet-

ler, ekonomik yapı, ulaşım, sinema, tiyatro ve panayırlar, gelenekler, görenekler ve âdetler, misafir ağırlama, oyun ve oyuncaklar, avcılık, hastalıklar, Türk-Rum mezarlıkları ve daha birçok unsurla ilgili bilgi bulunabilmektedir.

Türk-Rum ilişkileri ve etkileşimleri:

Bunlar arasında belirtilmesi gereken ilk husus, Türk-Rum ilişkileri ve etkileşimlidir. Bununla ilgili eserde bulunan unsurlardan biri Rumların Türklere bakışıyla ilgilidir: "Unutulmasın, ben bunları yazarken, büyük kentlerdeki duygusal dalgalanmalardan uzak, Poli gibi ufak bir kasabadaki hayatımızı anlatıyorum. Bizdeki dalgalanmalar, ancak zaman zaman dinsel ve millî günlerde çocuklar veya gençler arasında kendini gösterir; büyükler karışmazdı. Ada genelinde ise adımız 'BalyoTurko-Kötü Türk' idi. Bayrağımızın rengine hakaret olsun diye Rumlar, 'Kırmızıyı deliler sever.' derlerdi. Bizim onlar için kullandığımız çirkin deyimler var mıydı, hatırlamıyorum ve sanmıyorum. Yalnız, Rumların Paskalya zamanlarında Türklerin söylediği: 'Bugün Pazar/Rumlar azar/Şapkayı satar/Şaraba basar.' tekerlemesi kalmış aklımda. Bunun dışında sessiz... bir toplumduk" (Yalçın 1988: 50-51).

Kasabadaki yaşamlarına baktığımızda da Türklerle Rumların ayrı mahallelerinin olmadığı, ama kahvehanelerinin ve buluşma yerlerinin kesin şekilde ayrı olduğu eserden anlaşılmaktadır. Ayrıca Poli'de nüfusun yarısından çoğunun Rum, gerisinin Türk olduğu ve Rum komşularla Türklerin oldukça yakın oldukları çalışmadan anlaşılabilir (Yalçın 1988: 36).

Türklerin yaşam standartları:

Eserde Türklerin yaşam standartları ile ilgili bilgiler de bulunmaktadır. Yazara göre "Poli'de Türk evleri bayındır olmaktan uzaktı. Rum evleri güzel ve büyük evlerdi. Zengindi Rumlar. Alışveriş yerleri onlarındı. Kasabayı bir uçtan bir uca bölen caddenin iki yanındaki işyerlerinden ancak bir kahve, bir tuhafiye mağazası, iki kunduracı ve bir terzi Türklerindi" (Yalçın 1988: 38-39). Buradan da o dönemde Türklerin Rumlara göre daha yoksul oldukları anlaşılabilir.

Kıbrıslı Türk-Rum halklarının dinî yaşayışları:

Her iki toplumun dinî (Müslümanlık-Hıristiyanlık) yaşayışlarına bakıldığında ise bu anlamda birbirlerine karşı saygılı olduklarını Türklerin dinlerine ve camilerine, Rumlarınsa kiliselerine bağlı oldukları çalışmadan anlaşılmaktadır. Çalışmada bununla ilgili şu bilgilere yer verilmektedir: "Her iki toplum dinsel günlerinde varlıklarını daha yoğun şekilde hissederdiler. Ama taşkınlıkları yoktu. Birbirlerine saygılı idiler" (Yalçın 1988: 38).

Eserdeki meslek adları:

Çalışmada verilen diğer bir önemli bilgi de o dönemdeki meslek adlarıyla ilgilidir. Eser içerisinde yer alan bazı meslekler şunlardır: Çiftçi, otobüs şoförü, dülger, berber, dişçi, öğretmen (muallim), gezici alaminüt (çabuk, acele) fotoğrafçı, kunduracı kalfası, cami hocası, yorgancı, gelin onarıcı, antikacı, belediye kâtip ve kantarcısı, pa-buç imalatçısı, sünnetçi, narenciyeci vs. Bunlar arasında kaybolmuş mesleklerden biri olan yorgancılıkla ilgili verilen bilgiler şöyledir: "Çocukluğumuzda bizim eve senede bir kez yorgancı gelirdi. Biz çocuklar için bir 'olay'dı bu. Yorgancıyı kıkır kıkır gülererek seyrederdik. O gün yorganlar, şilteler sökülür; içlerindeki pamuklar ortaya yığılırdı. Yorgancı Mahmut Hoca, elinde kirişiyle pamuk yığınının önüne oturur; tokmağıyla kirişe vurdukça pamuklar elyaf elyaf uçuşurdu. Tokmağın her inişinde kiriş boğuk bir ses verirdi. Ara sıra, belki bir ahenk ve tempo tutturmak için, kirişi pamuğa daldırma-dan tokmağı indirir, o zaman ut gibi tan tan bir ses çıkardı" (Yalçın 1988: 17).

Dişçilik mesleğiyle ilgili de ilginç bilgilere yer verilir. Yazarın dediğine göre "... zaman zaman Lefkoşa'dan gelen ve diş tedavisi yapan Mişel adında Ermeni bir dişçi vardır" (Yalçın 1988: 100). Ancak daha ilginç, belki de ekonomik sıkıntılar nedeniyle, diş sökmeyi kasabadaki güçlü kuvvetli kişilerin kerpetenle yapmasıydı (Yalçın 1988: 100).

İnsanların günlük olarak icra ettikleri mesleklerinin yanında dönemlik olarak uğraştıkları işler de vardı. Harnup, zeytin toplama ve bunları yağ ile besin maddesi olarak değerlendirme o dönemdeki uğraşlardandır. Yazar hem harnup devşirme hem de zeytin devşirme ile ilgili yaşadıklarını çalışmasına aktarmaktadır: "Şu anda aklıma, her yaz yapılan harup devşirme seferleri geliyor. Harup ağaçları olan aileler için her sefer bir olaydı. Ve Eylül'e kadar süren uzun bir göç demektir. Çocuklar ve kadınlarla binilen eşeklerin oluşturduğu kervan, üç dört mil uzaktaki Podamos'a doğru yola düzülürdü. Bu geçici göç, çocuk gözlerimizde büyür, bir Exodus olurdu. Harup silkme zamanı Eylül başlarına kadar sürerdi" (Yalçın 1988: 20). Zeytin hasadıyla ilgili de yazar şunları söylemektedir: "Eylül'de zeytin devşirme vakti gelirdi... Yeni zeytin ürününün zevkenden, taze yağla saç (sac) sırtında yapılan katmerlerin lezzetiyle çocuklara da pay düşerdi. Kilerlerdeki küpler, testiler, taze zeytinyağı ve kara zeytinle dolardı" (Yalçın 1988: 22).

Zeytin ve harnup toplama yanında aile ekonomisine az da olsa katkı sağlayan diğer bir iş de avcılıktı. Eser içerisinde avcılıkla ilgili çok az bilgi mevcuttur, ancak eserde "Üveyik avı" (Yalçın 1988: 21) kelimelerinin geçmesinden, o tarihlerde de, Orta Asya'dan beri süregelen avcılığın, halen daha devam ettiği öğrenilmektedir. Bunun yanında yılan balığı avından da bahsedilmektedir: "Bazı akşamlar, daha büyüklerimiz

deniz kenarında eskimiş otomobil lastikleri yakar, yılan balığı avına çıkarlardı. Kıyı boyunca yer yer ateşler yanardı" (Yalçın 1988: 22).

Türklerin sosyal ve ekonomik yapısı:

Türkler o dönemde çeşitli meslekler icra etseler, farklı uğraşlarda bulunsalar da Rumlara göre daha sıkıntılı bir ekonomik ve sosyal yapıya sahiptiler. Bu sosyal ve ekonomik yapıyla ilgili olarak da eserde önemli bilgiler verilmiştir: "Poli Türklerinin sosyal yapısı, 'küçük burjuva' karakteri taşıyordu. Sahip oldukları hatırı sayılır ölçüdeki toprağa ve geçimlerini oradan sağlamalarına karşın 'köy ve köylü' özellikleri yoktu. Eski ve yeni harflerle hemen herkesin okur-yazar olması, Poli'nin dış dünya ile sürekli temas imkânları ve genel yaşayış tarzı, bu sosyal statükoyu biçimlendiren faktörlerdi. Ekonomik bakımdan Rumlara oranla geri kalmışlığı, Poli Türklerinin bu sosyal yapısını etkilemiyordu. Parasal potansiyeli yüksek mesleklerle zanaat ve ticaretin Rumlara elinde olması, hükümetten istediğini koparan bir çoğunluğun avantajlarına sahip bulunması, onlara açık seçik bir 'yüksek burjuva' statükosu sağlıyordu. Zengin tüccar ve esnaf, birçok doktor ve yerel yönetimler onlardandı" (Yalçın 1988: 52).

Ekonomik yönden sıkıntılar yaşayan Türklerin maalesef ki Araplara kızlarını sattıkları da eserden öğrenilmektedir. Eserde Araplara kız satma ile ilgili şu cümlelere yer verilmektedir: "O zamanlar 'Arap Uşağı' dediğimiz başka Arapların da Kıbrıs'a geldiğini anımsıyorum. Kız satın almaya gelirlerdi. Bayağı satılırdı Türk kızları. Mal gibi. Bu, normal bir 'kız isteme' olmaktan uzaktı. Esir satın almaktan tek farkı, 'evlenmek' vaadi ile yapılmış olması idi. Parayı bastıran Arap, kızını alır giderdi. Belki bir daha dönmek üzere. Belleğim beni yanıltmıyorsa fiyatlar elli sterlin civarında idi. Kız babalarına kızlarını Araplara sattıran etkenler ne olabilirdi? Bu konuda, 'Bir Zamanlar Kıbrıs'ta' (Gürkan 1996) adlı eserinde Haşmet M. Gürkan, çok ilginç ve iç sızlatan bilgiler verir" (Yalçın 1988: 42). Bununla birlikte Neriman Cahit de "Araplara Satılan Kızlarımız" isimli eserinde konuyla ilgili dikkate değer bilgiler vermiştir:

"Kızlarını Kıbrıslı biri istediğinde onun kimliğini, huyunu, suyunu enine boyuna araştıran ve kendilerini naza çeken anne babalar nedense Filistin'den gelen ve kendilerini hep yüksek dereceli memur, tüccar ya da iyi meslek sahibi olarak tanıtan Araplarla onların yerli araçlarının tatlı dillerine ve ödenen çokça bir miktar paranın cazibesi karşısında kızlarını vermeye kolayca razı oluyorlardı. Bu anlaşmada, Kıbrıslı kızların hiçbir söz hakkı ya da karşı koyma olanağı yoktu. Çünkü bir kız için ekonomik bağımsızlık diye bir kavram hemen hemen söz konusu değildi" (Cahit 2010: 47-48). Geçmişte yaşanmış olan bu olay ve buna bağlı uygulamalar gerçekten çok yanlış olan ve kınanması gereken bir durumdur. Çünkü bir insan hiç bir mazeret için mal gibi satılamaz ve kullanılamaz.

Türk halkının bazı eğlence (ve vakit geçirme) kaynakları:

Büyük sıkıntılar çeken Kıbrıs Türk halkının bazı eğlence (ve vakit geçirme) kaynakları da vardı. Kahvehaneler, panayırlar, tiyatrolar, gezici sinemalar, çocuklar için oyunlar vb. Bu eğlencelerden hayvan ve emtia (ticari mal) panayırı Poli'den Prodromi'ye giden yol üzerindeki düzlükte yılda bir kez kurulmaktaydı. "Eylül geldi mi, bizim narenciye bahçesine varmadan yolun soluna düşen ve hasat zamanı harman yeri olarak kullanılan düzlükte panayır hazırlıkları başlardı. Daha çok Lefkoşa'dan gelen ve bazıları Türk olan bezirgânlar için tahtadan kulübeler kurulur, bunların üzeri dallarla örtülürdü. Her şeyin alınıp satıldığı Poli panayırı, civar köyler için de bir olaydı. Üç gün süreli panayır dört gözle beklenirdi. Elektrik olmadığı için lüks lambaları ortalığı aydınlatır, bir yanda alışveriş devam ededursun, öbür yanda halk eğlenirdi. Varnava adında Prodromili bir Rum'un ve arkadaşlarının çaldığı lavta ve keman eşliğinde Rumca türküler söylenir, sirto oynanırdı. Lefkoşa'dan gelen piyancılar ve seyyar tatlıcılar, pastelliciler (bir tür pekmez tatlısı), biz çocuklar için tadına doyumaz bir eğlenceydi" (Yalçın 1988: 27).

Panayırlar yanında insanlara sıtma hastalığını anlatan gezici sinemalar ve köylüler tarafından oynanan amatör tiyatrolar da halkın diğer eğlenceleriydi. Sahnelenen Türkçe piyesler arasında; Hicran-ı Ebedî, Gömdüğüm O Cihan, Şair Evlenmesi, Vatan Yahut Silistre vb. eserler vardır. (Yalçın 1988: 41)

Çocuklar için ise vazgeçilmez bir eğlence ve vakit geçirme aracı oyundu. Eserde belirtildiğine göre geçmişte lingiri (çelik çomak), pirilli (misket), saklambaç, zaptiye, andrez, beştaş, âşık, tahterevallı, uçurtma, tayyarecilik vb. oyunlar oynanmaktaydı. Çocuklar kamıştan kaval, su kabağından saz, bitkiden döndürek, ağaç kabuklarından gemi yaparlardı. Bunlar, çocukların kendi yaptıkları basit oyuncaklardı (Yalçın 1988: 90).

Bu eğlenceler yanında sosyal ve kültürel bir etkinlik olan "Radyo" da köylüler için ayrı bir olaydı. O dönemde sadece köyün bir iki kahvesinde radyo bulunmakta, evlerde ise radyo bulunmamaktaydı. Bu yüzden radyo dinlemek köylüler için bir "olay"dı. Herkes radyo (Ankara Radyosu) dinlemek için kahvehanede toplanır buradan haberleri, fasıl heyetlerini ve türkülerini dinlerlerdi. "Köy bayanları da gece karanlığında kahvehane penceresine yaklaşarak, radyo gazetesini dışarıdan ve ayakta dinliyor, haberler sona erince evlerine dağılıyorlardı" (Yalçın 1988: 54).

Poli'de yaşayan Türklerin gelenekleri, görenekleri, aile yapıları ve dinî yaşayışları:

Eserde tüm bunların yanında Poli'de yaşayan Türklerin geleneklerinden, göreneklerinden, aile yapılarından ve dinî yaşayışlarından da bahsedilmektedir. Mesela;

esere göre Medeni Kanun kabul edilinceye kadar adada evlenme, İslam şer'i kanunlara göre yapılmaktaydı. Nikâhın lağvı veya boşanma ise birer sosyal tabuydu ve kesinlikle mümkün değildi. Eserde evlenme töreni, sünnet, doğum ve ölüm uygulamalarından da kısaca bahsedilmektedir. Ancak ayrıntılı bilgi verilmemektedir. Bunlar yanında yağmur duası, Ramazan (genişçe bahsedilmektedir) ve Kurban Bayramlarından da söz edilmektedir. Yine eserde önemli bir Türk âdeti olan misafirperverlikle ilgili de bazı bilgilere yer verilmektedir. Bununla ilgili kısım şöyledir: "Kıbrıs'ta âdettir, eve misafir geldi mi önce ayağına sandalye konur, rahatça oturması sağlanır. Arkasından sorgusuz ikram başlar; kahvenin ardından mezdekili badem ezmesi, kızmemesi (greyfurt), ceviz ve turunc macunu sunulur. Konuğun önündeki sandalyeye konan tepside ayrıca bir bardak su bulundurmak, şaşmayan âdetlerdendir" (Yalçın 1988: 37).

Türklerin bu geleneklerine bağlılıklarını engellemeye çalışan ve baskı altında tutan İngiliz Sömürge Yönetimi ile Rumlar, aslında bunda pek de başarılı olamamışlardır. Yazarın da çalışmasında dediği gibi, "O daracık çerçevede ve Rumlarla hem iç içe, hem yan yana yaşanan toplum hayatına rağmen, ilkel bir çerçeve içinde olmakla beraber Müslüman Türklüğümüzün bilincinde idik. Millî duygularımız, tek tek olaylarla zaman zaman parlar, ama kav gibi sessizce, içten içe yanardı" (Yalçın 1988: 41). Eserden de anlaşıldığına göre Kıbrıslı Türkler, Türkiye Cumhuriyeti'ne ve Atatürk devrimlerine bağlılıklarını başından beri içtenlikle göstermişler ve Anavatan'a daima büyük bir sevgi ve hasret beslemişlerdir. O kadar ki Arif Hoca camideki her hutbesinin sonunda "Mustafa Kemal'imizi ve Cumhuriyetimizi muammer eyle yarabbi." diye dua etmekteydi (Yalçın 1988: 43-44). Türkler Poli'deki camiye de âdetlerinin, inançlarının ve geleneklerinin bir simgesi olarak görmekteydiler.

Türklerin süreli yayınları ve eserleri:

Türklerin kimliklerini korumalarında etkili olan millî bilinç ve dinî inançlar yanında diğer bir unsur da süreli yayınlar ve eserlerdir. Eserde bahsedilen süreli yayınlar arasında Söz Gazetesi, Halkın Sesi Gazetesi, Köroğlu ve Karagöz Gazeteleri, Muhit Dergisi, Yeni Kıbrıs Dergisi bulunmaktadır. Bunların yanında yazarın kendi okuduğu Çandarlı Kara Halil gibi İstiklal Savaşı hikâyeleri, Ömer Seyfettin'in öyküleri ve millî şiirler, 1001 Roman ve Yavrutürk çizgi romanları da onun millî bilincini geliştiren eserlerdi. Yazar, Muhit dergisinden "Gördüğüm ilk edebiyat dergisiydi Muhit." (Yalçın 1988: 91) diye bahsetmektedir. Yine yazar ilk şiirini 14 yaşında Söz gazetesinde yayınladığını da belirtmektedir.

Halkı etkileyen yaygın ve salgın hastalıklar:

Müslüman Türk kimliğini korumada yaşanan tüm bu sıkıntılar yanında o dönemde bir de halka musallat olan çeşitli hastalıklar vardı. Bunların en önemlisi sıtma

hastalığı idi. Bunun yanında kızamık, tifo gibi hastalıklar da bulunmaktaydı. Ancak 1930'lu yıllarda ada halkına büyük sıkıntılar yaşatan hastalık esas olarak sıtmaydı. Adada bu sıtma hastalığının kökünü kazıyan ise bir İngiliz veya Rum değil, Mehmet Aziz Bey adında bir Türk'tür (Yalçın 1988: 80). "Kuzenim eczacı Kemal Feridun'un bana anlattığına göre Aziz Bey'in büyük başarısını haber alan Lübnan Hükûmeti, ülkedeki sıtma hastalığına çare bulması için ona başvurmuştu. İngiltere Hükûmeti de hizmetlerinden dolayı kendisine MBE (Member of the British Empire) nişan ve unvanını vermişti. Bu vesile ile Kıbrıs'taki İngiliz Başhekim Shelley, 'Adada heykeli dikilecek birisi varsa o da Mehmet Aziz Beydir' deyince, her şeyde kıskanç olan Rumlar kıyameti koparmışlardı" (Yalçın 1988: 80).

İngiliz Sömürge Yönetiminin Kıbrıslı Türklere karşı tavrı:

Esasında İngiliz Sömürge Yönetimi bütün her şeyde Rumları desteklemekte onları üstün görmekteydi. Bu ayrımcılık ve kayırma, eser okunduğu zaman rahatlıkla anlaşılabilir. Eserde bununla ilgili şu bilgilere yer verilmektedir: "Rumlarla aramızda kültürel ve sosyal bakımlardan bir düzey farkı vardı. Şüphesiz, burada İngilizlerin öteden beri izledikleri ayrılıkçı ve Rumları koruyucu politikaları büyük rol oynuyordu. Biz, yasalara saygılı ve halimizden memnun kaldıkça horlanıyorduk. Rumlar hükûmete küfür ve isyan ettikçe 'iltifat' görüyor, kayırılıyordu. Bir babanın, edepsiz çocuğunu susturmak için onun her istediğini yapması gibi. Doğal olarak, bu Rumları koruyucu politika, her iki toplumun sosyal yapısına, eğitim ve kültürüne de yansiyordu. Rumlar, öğretmenlerini, ders kitaplarını anavatan saydıkları Yunanistan'dan rahatça getirirken biz, okullarımıza 'Türk okulu' diyemiyor, bayrağımızı asamıyorduk. Adadaki tek Türk Lisesinin adı Kıbrıs İslâm Lisesi idi! Oysa aramızda ne Araplar, ne Acemler ne de Peştular vardı" (Yalçın 1988: 50). Hâl böyle iken İngiliz-Rum ikilisinin ortak planları ve baskıları dolayısıyla adadaki Kıbrıs Türk toplumu geri kalmışlığa zorlanmış; sosyal, kültürel, ekonomik ve eğitim yönleriyle gelişmesi engellenmiştir. Türklerin yaşadığı evlerin birçoğu taş ve kerpiçten yapılmış, Türkler ticaretten uzak tutulmuş baskılarla fakirleştirilmiştir. Ancak her şeye rağmen Türkler baskılara boyun eğmemiş ve kimliklerini kaybetmemişlerdir.

SONUÇ

Görüldüğü gibi Nevzat Yalçın'ın kitabından yola çıkarak o dönemdeki sosyal ve kültürel yapıyı (en azından Poli kasabası çerçevesinde) anlamamız mümkün. Bu da bize eserin değerini ve önemini göstermektedir. Bu çalışmada Nevzat Yalçın'ın "En Eski En Uzak" adlı eseri içerisinde barındırdığı Kıbrıs Türklerine ait sosyal ve kültürel unsurlar açısından değerlendirilmiştir. Ancak kitabın farklı bakış açıları ve inceleme

yöntemleriyle daha birçok çalışmaya temel oluşturabilecek özelliklere haiz bir eser olduğu söylenebilir.

Kıbrıs Türk Edebiyatında değerlendirmiş olduğumuz esere benzer daha birçok anı çalışması vardır. Bütün bu eserler incelenip içerisindeki unsurlarla bir sonuca gidildiğinde Kıbrıs Türk tarihi, kültürel ve sosyal yapısı daha belirgin olarak ortaya çıkacak ve karanlık birçok nokta aydınlanacaktır. Bu yüzden yayınlanmış ya da yayınlanmamış anı eserleri titizlikle tespit edilmeli ve dikkatli bir şekilde gözden geçirilip incelenmelidir. Hatta oluşturulacak olan resmî bir kurul aracılığıyla tespit ve teyit edilen unsurların millî bir müfredata tekrardan şekil vermesi sağlanmalıdır. Çünkü tarih kitapları ve diğer kitaplarda da geçmişe ait yanlış ve eksik bilgilerin bulunabileceğini düşünmek mümkündür. Bu anı çalışmaları tarihî ve sosyal kaynaklarla ve arşivlerle karşılaştırılıp birleştirilerek daha düzgün, özgün ve eksiksiz bir Kıbrıs Türk tarihi, folkloru, yaşamı vs. kitapları hazırlanabilir.

Tabii tüm bunların yanında bu tür eserlerin edebiyata da büyük zenginlikler kattığı söylenebilir. Bu anlamada anı eserlerinin de Kıbrıs Türk edebiyatının önemli birer parçası haline getirilmesinin gerekliliği burada belirtilmelidir. Kıbrıs Türk edebiyatını sadece şiir ve roman dar kapsamından kurtararak çerçeveyi genişletmemiz ve edebiyatımızı tüm yönleriyle kurumsallaştırmamız gerekmektedir. Bu da ancak süreç içerisinde verilmiş farklı türde eserlerin de dikkate alınmasıyla gerçekleştirilebilir.

KAYNAKLAR

- Bozkurt, İ. (2017). *Zirköy'den Mermertepe'ye Kıbrıs'ta Direniş ve Mücahitlik Yılları (1 Nisan 1955-1968 Baharı)*. İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.
- Cahit, N. (2010). *Araplara Satılan Kızlarımız*. Ajans Yayınları.
- Gürkan H. M. (1996). *Bir Zamanlar Kıbrıs'ta*. Lefkoşa: Galeri Kültür Yayınları.
- Pınar, İ. (1996). *Kıbrıslı zade Binbaşı Osman Bey'in Hatıraları ya da 19. Yüzyıl'da Doğu'da İngilizler*. İzmir: Akademi Kitabevi.
- Yalçın, N. (1988). *En Eski En Uzak*. Almanya-Köln: Önel-Verlag Yayınları.
- Yalçın, N. (1991). *Daha Yeni Daha Yakın*. Almanya-Köln: Önel-Verlag Yayınları.
- Yıldız, M. (2013). "Kıbrıs Türk Edebiyatındaki Anı Kitapları Üzerine Tespitler". *Turnalar-Uluslararası Türk Dili, Edebiyat ve Çeviri Dergisi*, 15/49, 54-56.